

Jurnalul de la Păltiniș

Gabriel Liiceanu (n. 1942) este una dintre figurile marcante ale Școlii de la Păltiniș; personalitate civică și academică, filozof, eseist și scriitor. *Jurnalul de la Păltiniș* este un bestseller al anilor '80, mijlocind pentru public întâlnirea cu modelul cultural construit de Noica. Din aceeași perioadă datează traducerile din Platon și primele traduceri din Heidegger, la a cărui cunoaștere în România va contribui esențial. *Apel către lichele* devine un manifest al conștiinței civice românești. După 1990, seria volumelor de filozofie inițiată de *Tragicul* continuă cu *Cearta cu filozofia* și *Despre limită*. În seria *Despre minciună*, *Despre ură*, *Despre seducție*, filozofia se deschide spre un discurs mai eseistic și implicat în viața cetății. *Ușa interzisă*, *Declarație de iubire*, *Scrisori către fiul meu*, *Întâlnire cu un necunoscut* și *Dragul meu turnător* îl impun ca pe unul dintre cei mai importanți și citați autori de „literatură personală” din România.

Notă asupra ediției de față

Ediția aniversară a *Jurnalului de la Păltiniș* cuprinde textul original al primei apariții, din anul 1983, cel de la Cartea Românească, și fragmentele de text excluse atunci de cenzură. Acestea au fost reintegrate în carte odată cu edițiile succesive apărute după anul 1990 – e vorba de paginile despre „patologia culturii“ (192 și urm.) și cele despre moartea lui Mircea Vulcănescu (255 și urm.). Textul intitulat „Adaos la o biografie. Două opriri pe drumul lui Noica“ a fost adăugat *Jurnalului* odată cu ediția din 1996.

Secțiunea *Anexe* cuprinde, tot ca întregire la carte, două texte ale autorului legate de *Jurnal*: primul, intitulat „Ce înseamnă a fi european în Estul postbelic?“, a fost scris în anul 1990 și a fost citit de autor la cea de-a doua sesiune a Colegiului European de Cooperare Culturală, desfășurat la Luxemburg în perioada 4–7 septembrie 1990. Cel de-al doilea text retrospectiv, intitulat „După douăzeci de ani“, a fost scris în anul 2003, la solicitarea criticului Dan C. Mihăilescu, realizatorul unui număr special de revistă dedicat împlinirii a douăzeci de ani de la apariția *Jurnalului* (în *Litere, arte, idei*, supliment de cultură al ziarului *Cotidianul*, nr. 34, anul VIII, 29 septembrie 2003). Din același număr aniversar a fost preluată și o scurtă pagină de corespondență

adresată autorului de Sorin Mărculescu, redactorul cărții, care descrie peripețiile legate de prima apariție. Aceeași sursă are și textul lui Ion Negoïtescu, intitulat „O operă unică în literatura română”.

Anexele cuprind deopotrivă reacțiile cele mai importante care au apărut în presa culturală imediat după apariția *Jurnalului*: cronică lui Virgil Ierunca citită la Radio Europa Liberă în ianuarie 1984, precum și cronică lui Ștefan Augustin Doinaș din *România literară*, numărul din 15 martie 1984.

Jurnalul de la Păltiniș

1977–1981

Lămurire

Paginile ce urmează pot fi înțelese drept un model laic al tipului de căutare care se petrece pe baza unei prealabile găsiți. Însă pentru ca o asemenea căutare și o asemenea găsiți să poată avea loc este nevoie de un *sistem de așteptări*. Așteptarea de nimic determinat, așteptarea ca simplă atitudine intențională, alcătuită dintr-o mirare și o dorință confuză, este de fapt prima formă a găsiții.

Ca o atare atitudine, așteptarea este ipostaza adolescenței în fața lumii. Fără să fie o împlinire, adolescența rămâne totuși preambulul afectiv al oricărei împliniri viitoare. Aceasta este vârsta când rumoarea nediferențiată a dorințelor și aspirațiilor năzuiește către liniștea unei forme, singura care, prinzând, mai târziu, contur, poate aduce cu sine acel grad de stabilitate de la care pornind se poate vorbi despre o *lege proprie*, deci despre o personalitate și un destin.

Transpusă în spirit, așteptarea aceasta îmbracă forma *romantismului culturii*. Altfel spus, romantismul culturii este expresia puberală a spiritului însuși. Trezirea spiritului nu poate avea loc decât în spațiul culturii; însă proiectată pe o anume involburare a sufletului și percepută prin intermediul unor mișcări violente și contradictorii, în care predestinarea este resimțită când ca glorie, când ca eșec, ea va îmbrăca în mod fatal o formă *romantică*. Această formă,

în care gândurile nu se pot încă desprinde de pasiuni, pentru a se lăsa doar potențate, nu și stânjenite de ele, este deopotrivă fecundă și periculoasă.

Face însă parte din miracolul adolescenței de a deține în codul așteptărilor, și deci al găsirilor ei, prezența viitoare a celui care, la rândul lui, are înscris în destinul propriu capacitatea de a răspunde acelei chemări confuze și de a o elibera înspre măsura ei. Din această pricină, cel care mai târziu – și în mod cu totul întâmplător – s-a numit Noica a putut fi găsit cu mult înainte ca întâlnirea cu el să fi avut loc. Când s-a produs, ea a părut a fi simplă recunoaștere și a avut firescul pe care îl dă unei întâlniri orice îndelungă, grijulie și pregătită așteptare a ei.

Noica citind aceste pagini; va trebui să mă înțeleagă și să mă ierte. Dacă le-aș publica fără să-i cer consimțământul, n-aș face decât unul din acele gesturi a căror cumișenie este ascunsă de stratul intemperanței de primă instanță. Înțelepciunea operațională și conjuncturală este, invers, mediocritate dovedită într-un târziu. Această certitudine a unei rațiuni și dreptăți mai adânci pe care se întemeiază orice nebunie fecundă nu o poți avea decât în condițiile unei depline purități, deci atunci când mobilurile unor gesturi lasă în urmă persoana căreia îi aparțin și migrează către o instanță supraindividuală. Puritatea acestor imagini este revendicată aici în numele gândului că atât eu, cât și celelalte personaje ale *Jurnalului* nu suntem decât agenții *întâmplători* ai unei situații *exemplare*, ai unui scenariu de *inițiere culturală*, deci ai uneia din variantele în care se propagă spiritul. În aceste condiții, însăși persoana lui Noica devine întâmplătoare, și tot ce este aici episod, anecdotă, nume – într-un cuvânt „indiscreție“ – poate fi scuzat în lumina „universalului concret“, deci a faptului că, pentru a acționa, spiritul trebuie să se întrupeze.

21 martie – 24 martie 1977

Luni, 21 martie 1977

Proiectata călătorie cu Noica la Păltiniș a luat ființă. Luăm trenul de 9⁴⁵ către Sibiu. Pe drum, Noica îmi dă să răsfoiesc *Steaua*, *Luceafărul*, tăieturi din *Le Monde*. Pe peronul bucureștean părea impacientat că nu găsește un ziar de astăzi. Îl descopăr mult mai ancorat în realități decât pare. Cutremurul, pe care nu l-a trăit în București, îl preocupă în continuare. „Ar trebui mutată capitala la Târgoviște; ar fi vorba de un centru exclusiv universitar și administrativ. Tinerii ar trage cu toții într-acolo, iar pensionarii, care îndeobște încurcă, ar rămâne în București. Cutremurul a rupt coloana vertebrală a Bucureștiului. Uneori, iarna, cerbii se înfundă în zăpadă. Țăranii îi vânează cu bâta; le dau una peste șira spinării și apoi îi așteaptă să moară.“

În tren, la fumat pe culoar, în dezbateri volumul III ediția Platon. Noica insistă să fac eu prefața la *Euthydemos*. „Mie, dialogul acesta nu-mi spune nimic pozitiv. Socrate trece aici pe lângă problematica sofismelor, care e una platonică, fără să o preia. Totul e lăsat pradă disoluției. Gândul socratic urmează alt drum și, pentru o dată, Platon se dovedește a fi rău.“ Sper totuși ca zilele astea să-l determin să scrie câteva pagini. Îmi dă să-i citesc comunicarea despre

Casa în care s-a născut Constantin Noica, în satul Vitănești (Teleorman), la 10 kilometri nord-est de Alexandria.
„Străbunicul înființase Alexandria după pacea de la Adrianopol. Bunicul și tata și-au crescut moșia (3 500 de pogoane) prin moșii luate în arendă.“

habitate de la nu știu ce congres de urbanistică de la Paris. Începutul e grav, oarecum originar-heideggerian. „Ce este casa? Din ce s-a născut? Din foame, frică, eros și logos.“ Partea a doua e o grațioasă ironie romantică în stil noicist, jucându-se cu soluții arhitecturale din perspectiva filozofiei. („Nu faceți case mai înalte ca arborii.“) Acest stil i-a enervat întotdeauna pe specialiști.

La Sibiu ne așteaptă pe peron Relu Cioran, fratele marelui înrăit. E un bărbat plăcut, cu vorba tărăganată și puțină, extrem de discret („Este Pilade“, îmi spusese Noica în tren). Un distins care trăiește în umbra propriului destin și a celui fratern. E pensionar, citește filozofie și face excursii.

„Vila 23“, în care se afla
cămăruța lui Noica,
închiriată de la Oficiul
Județean de Turism din
Sibiu (OJT). Aici a stat
timp de șapte ani,
începând din 1977. În
1984 a închiriat o cameră
mai mare tot într-o cabană
a OJT-ului, situată în
pădure, câteva zeci de
metri mai jos („vila 12“).
„Vila 23“ nu mai există
astăzi. E a fost demolată în
1990, iar pe locul ei s-a
construit un hotel alpin al
Băncii Naționale.

Constantin Noica în fereastra cămăruței sale de la „vila 23“.
„...o chichinează de 5-6 m² (pesemne vechea cameră de serviciu),
este camera lui Noica. Îmi spune că o simte ca pe adevărata lui casă.“

Un microbuz ciudat ne duce, pe Noica și pe mine, la Păltiniș. „De ce nu a făcut oare Andrei Pleșu filozofie în Germania? O să se resimtă.“ Seara, la o țiucă fiartă cu prea mult piper, îmi spune că ar dori să merg pe linia istoriei filozofiei. „Fă-ți cartea (*Peratologia*) plimbând totul prin istoria filozofiei. În generația mea au ocolit toți istoria filozofiei. Am simțit aproape ca o responsabilitate faptul de a mă ocupa de problematica istoric-filozofică. *Cum e cu puțință ceva nou* este partea istorică a conceptelor deschise și a problemei lui *întru!*“

Îl rog să-mi vorbească despre familia lui. „Boieri de rangul doi. Străbunicul înființase Alexandria după pacea de la Adrianopol. Bunicul și tata și-au crescut moșia (3 500 de pogoane) prin moșii luate în arendă. Totul s-a petrecut cu noi ca în *Forsythe Saga*. Povestea unei familii (11 frați) în care totul se deschide pentru a se închide. Numele de Noica e acum spre stingere.“

Îmi povestește apoi cum, întors în 1939 din Germania, a ținut la un cerc studențesc prezidat de P.P. Negulescu un *speech* despre uneltele filozofiei. „Le-am vorbit doar ca un coleg mai mare, pentru că nu eram nici eu acoperit în ce le ceream: germana, greaca, latina, matematica. Matematici făcusem un an cu Ion Barbu, greaca o începusem nu demult.“ Terminăm țiuca și merg să-i văd faimoasa cameră păltinișeană în care stă retras cam 9-10 luni pe an: camera 13 de la vila 23. Este o vilă săsească așezată pe o colină în dreapta hotelului, complet izolată. Jos e sufrageria, iar la etaj sunt trei camere, dintre care cea mai mică, o chichi-neată de 5-6 m² (pesemne vechea cameră de serviciu), este camera lui Noica. Îmi spune că o simte ca pe adevărata lui casă. „Dorm cu capul dincoace (îmi arată opusul ferestrei). Scriu pe pat, rezemat de pernă. Cărțile mi le așez pe măsuță și pat.“ Îi place să aibă subsoluri artizanale, ticuri de meseriaș în meseria asta fără unelte și aparate ale filozofiei.

Cuprins

<i>Notă asupra ediției de față</i>	5
--	---

JURNALUL DE LA PĂLTINIȘ 1977 – 1981

Lămurire	9
21 martie – 24 martie 1977	11
2 octombrie – 12 octombrie 1977	27
12 noiembrie – 19 noiembrie 1978	47
11 decembrie – 28 decembrie 1978	63
17 februarie – 25 februarie 1979	83
27 septembrie – 5 octombrie 1979	105
21 ianuarie – 26 ianuarie 1980	127
23 martie – 25 martie 1980	147
19 noiembrie – 22 noiembrie 1980	159
octombrie – decembrie 1980	185
19 ianuarie – 25 ianuarie 1981	201
7 mai – 11 mai 1981	247
iulie 1981	273
Post-scriptum	295
Adaos la o biografie	297

ANEXE

În loc de postfață

Ce înseamnă a fi european în Estul postbelic?	319
După douăzeci de ani	331
Gabriel Liiceanu și <i>Jurnalul de la Păltiniș</i>	335
Un scenariu al formării de sine	353
O operă unică în literatura română	362
„Nici la cartea mea nu am avut mai multe emoții“	367